

- наявність внутрішньої готовності до адиктивної поведінки;
- посилення бажання і напруги;
- очікування і активний пошук об'єкта адикцій;
- отримання об'єкта і досягнення специфічних переживань;
- розслаблення;
- фаза ремісії (відносного спокою).

Далі цикл повторюється з індивідуальною частотою і виразністю. Залежна поведінка зовсім не обов'язково призводить до захворювання або смерті, але закономірно викликає особистісні зміни [4].

Список використаної літератури:

1. Bray R.M., Brown J.M., Williams J. Trends in Binge and Heavy Drinking, Alcohol-Related Problems, and Combat Exposure in the U.S. Military Subst. Use Mis. 2013. Vol. 25, № 10. P. 799-810.
2. Попов Ю.В. Саморазрушающее поведение и агрессивность: определение понятий, классификация, профилактика. Клин. и экстрем. псих. СПб. 2003. С. 155-163.
3. Менделевич В.Д. Наркозависимость и коморбитные расстройства поведения (психологические и психопатологические аспекты). М. : Медпресс-информ 2003. 327 с.
4. Четвериков Д.В. Психологические механизмы и структура аддиктивного поведения личности : дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01. Новосибирск, 2002. 385 с.

Білоус Т.Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Сумська філія Х арківського національного університету внутрішніх справ (м. Суми)

Особливості професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ України у екстремальних умовах

Діяльність в екстремальних умовах передбачає високі вимоги до працівників правоохоронної системи. Вони повинні вміти постійно контролювати свій стан, бути постійно готовими до швидкого прийняття рішень, адекватно оцінювати ситуацію, здатними ризикувати своїм життям при виконанні професійного обов'язку [3]. Все це потребує у працівників органів внутрішніх справ (ОВС) України бути професійно підготовленим до екстремальних умов. Тому правоохоронна діяльність – ризикована і небезпечна для працівників ОВС. Тих хто обрав цю професію, слід готувати до тривалого й постійного впливу екстремальних умов на їхню особистість, життя та здоров'я. Відзначимо, що у своїй діяльності працівники ОВС стикаються з впливом надзвичайних ситуацій, а також з нетиповими ситуаціями оперативно-службової діяльності, що ускладнює виконання професійних функцій працівників ОВС.

Під екстремальними умовами роботи працівника ОВС ми розуміємо такі умови його праці, що знаходяться на межі або перевищують резервний потенціал організму, в яких один або декілька факторів мають екстремальні, тобто гранично-можливі, постійні значення [2, с. 88]. Їх особливістю є: відхилення від норм здійснення професійної діяльності; наявність небезпечних факторів, які загрожують стану здоров'я, життю людини і перевищують резервний потенціал її організму; мобілізація організму, стресу, зниження регуляції діяльності. Важливою особливістю екстремальних умов роботи працівників ОВС є те, що їхній вплив викликає у людини яскраво виражені емоційні реакції, які впливають на перебіг усіх психічних процесів й результативність діяльності. Нами запропонована власна класифікація екстремальних умов роботи працівника ОВС, яка включає такі умови: 1) загальні умови, які пов'язані з ризиком самої правоохоронної діяльності для людини унаслідок напруженості, ненормованості та інших загальних ризиків; 2) спеціальні умови, які пов'язані з: а) професійною діяльністю в надзвичайних ситуаціях (в умовах стихійного лиха, аварії, в складних умовах техногенного, природного, соціального і воєнного характеру); б) певним напрямком діяльності працівника ОВС (нетипові ситуації в оперативно-службовій діяльності, забезпеченні громадської безпеки, проведення спецоперації, підготовки чи вчинення теракту) [2, с. 88].

Для нас важливим є не тільки визначення та класифікація екстремальних умов, але й їх вплив на особистість працівників ОВС, якість виконання ним своїх професійних функцій. Екстремальні умови спричиняються екстремальними ситуаціями, які виникають внаслідок несприятливого збігу обставин та дії різних за складністю факторів. Цими загальними факторами в правоохоронній діяльності є балістичні, фізичні, психологічні та інші. Тому з такими факторами й їх поєднанням звичайна людина не стикається в житті, тим більше, це не складає умови її щоденної професійної діяльності. Розглянемо деякі наукові погляди вітчизняних вчених стосовно вивчення цієї проблеми.

Як зазначає Л. Криворучко, екстремальні ситуації чинять на працівників ОВС несприятливий фізичний, хімічний, енергетичний, психологічний, біологічний вплив та погіршують ефективність виконання службових завдань, характерне виникнення гострого внутрішнього конфлікту між вимогами, що висуває до них службова діяльність і їхніми можливостями у визначений момент. Цей конфлікт виникає або в результаті зростання вимог, висунутих до працівників поліції, або через зниження з якихось причин їхніх можливостей. Автор слушно зауважує, що саме тому одні й ті самі ситуації для різних працівників поліції можуть мати різну психологічну складність і ступінь екстремальності [5].

В. Пліско відзначає, що тривала дія стресогенних чинників, наявність постійної загрози життю, висока вірогідність загибелі або поранення, травматизації ставлять високі вимоги до психологічних якостей особи, що зумовлюють психологічну готовність до роботи в екстремальних умовах [7]. Вчений стверджує, що «з практичної точки зору проблема впливу

екстремальних факторів на працівників ОВС має кілька аспектів, а саме: прогнозування поведінки людей в екстремальних умовах, визначення наслідків їх впливу і підготовки до адекватних стратегій поведінки особистості в стресогенних умовах» [7].

М. Логачовим розроблено проблему професійного страху і шляхи його подолання, фізичної агресії як форми поведінки бійця спеціального підрозділу в процесі розв'язання кризової ситуації. Доведено патогенний вплив стрес-чинників на виникнення психосоматичної патології, що можна прибрати завдяки методиці досягнення антиноцицептивного ефекту методом психологічного припинення больового синдрому [6].

Як доводить Л. Криворучко [5], в екстремальних ситуаціях для працівників ОВС, які характеризуються моментами сильної психічної та емоційної напруги, поняття «знання», «розуміння даної проблеми» стають другорядними. «Страх» перед виконанням службового завдання під час екстремальної ситуації в їх поведінці займає головну позицію. Дії працівників поліції в екстремальній ситуації визначаються рефlekсами та відпрацьованою інтуїцією – емоційною керованістю, «інстинктом самозбереження». Працівники під загрозою смерті, небезпеки для власного життя позбавляється чіткого мислення [5]. У ряді випадків виникають втрата спостережливості, боягузтво (втеча з місця події), переляк, неконтрольований страх, жах, оціпеніння, паніка.

М. Ануфрієв, Я. Кондратьєв [1] наголошують, що безпека працівників ОВС залежить як від організаційно-правових умов для роботи (зовнішніх), так і від мотиваційно-особистісної складової цієї безпеки (морально-поведінкові установки), психологічної готовності «на виживання» – тобто дотримання норм, правил і спеціальних процедур, які гарантують особисту безпеку. Враховуючи наслідки, шкоду і ризик екстремальних умов праці, можемо говорити про необхідність згоди й позитивної мотивації до роботи в таких умовах (позитивне ставлення до неї, наявність соціальних і професійних мотивів, професійного інтересу до правоохоронної діяльності, потреба в подоланні труднощів, свідоме прагнення до добросовісного виконання службового обов'язку). Для успішного виконання професійних дій працівниками ОВС в екстремальних ситуаціях їм потрібні: особливі знання, вміння, якості й властивості особистості. До них належать: стресостійкість, психологічна стійкість, витримка, самовладання, психічна саморегуляція, уважність, надійність, толерантність, вміння володіти собою.

В. Плisko наголошує на необхідності активності працівників ОВС [7], під якою розуміє здатність працівників ОВС самостійно обирати оптимальні шляхи розв'язання поставлених задач, що дозволяє долати екстремальні умови та протистояти ним. Тривала дія стресу призводить і до емоційного вигорання, тому потрібні як профілактика вигорання, так і одночасне формування стресостійкості, самоповаги, емоційно-вольових якостей, позитивності та раціональності мислення, психологічної культури, активної мотивації подолання стресу. Потрібні знання щодо екстремальних ситуацій і дій в них, а також знання щодо поведінки в них та уміння протистояти.

За визначенням В. Корнещук, професійна надійність – це властивість людини, що характеризує її здатність безвідмовно виконувати діяльність протягом певного терміну часу при заданих умовах; або як здатність зберігати потрібну якість у встановлених умовах протягом заданого часу [4]. Це є важливим для роботи в екстремальних умовах працівників ОВС і визначає їх стресостійкість при впливі протягом тривалого часу різних екстремальних умов, зумовлює саморегуляцію їхнього психічного та фізичного стану.

Саморегуляція може бути у формі самозахисту в екстремальних умовах, яка вимагає особливих дій правоохоронців, на основі співвіднесення та оцінки небезпеки і ризику в екстремальних умовах, боротьби мотивів, розв'язання особистістю протиріччя для себе між вимогами професії та особистою безпекою, між різними емоціями і почуттями, що знов-таки виводить на перший план підготовки у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ (ВНЗ МВС) України, якості особистості, емоції, волю, а також позитивну мотивацію до роботи у майбутніх працівників ОВС в екстремальних умовах.

Тому можемо сказати, що екстремальні умови здійснюють вплив як на особистість працівників ОВС (психологічний, фізичний, емоційний, когнітивний, поведінковий), так і на якість їх роботи, ефективність виконання професійних функцій. Отже, успішно протидіяти ним може сформована ще в стінах ВНЗ МВС України професійна готовність працівників ОВС України до роботи в екстремальних умовах, яка складається з: змісту мотиваційного, ціннісно-орієнтаційного, змістового, операційного, оцінного, емоційно-вольового, особистісного компонентів.

Список використаної літератури:

1. Ануфрієв М.І., Кондратьєв Я.Ю. Забезпечення особистої безпеки працівників ОВС при виконанні службових обов'язків : навч-практ. посібник. К., 1999.
2. Білоус Т.Л. Формування професійної готовності до роботи в екстремальних умовах у майбутніх працівників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Держ. ВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т». Слов'янськ, 2015. 179 с.
3. Бондар Г.О. Психологічні особливості діяльності у представників ризикованих професій. Режим доступу : <http://www.newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2008/2.htm>.
4. Корнещук В.В. Професійна діяльність: надійність, ефективність, усталеність. *Вторая научно-практическая конференция «Спецпроект: анализ научных исследований»*, 2005. С. 94–96.
5. Криворучко Л. С. Організація професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харк. нац. ун-т внутр. Справ. Харків, 2008. 213 с.
6. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.06. Харків, 2001. 184 с.

7. Пліско В.І. Теоретичні і методичні засади формування готовності працівників правоохоронних органів до діяльності в умовах екстремальних ситуацій : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 475 с.

Євдокімова О.О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології та психології, Харківський національний університет внутрішніх справ (м. Харків)

Детермінанти антикорупційної та корупційної поведінки у контексті психологічного забезпечення підготовки правоохоронців

Закон «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» № 1699-VII передбачав запровадження соціально-просвітницьких програм, створення системи антикорупційної освіти в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах незалежно від форми власності. Цілком логічним здається, що у програмах психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських мають реалізовуватися як формування антикорупційної культури майбутніх правоохоронців, так і формування в них навичок розпізнавання психологічних та правових ознак корупційної поведінки особистості.

Психологічні детермінанти антикорупційної поведінки, які забезпечують виконання службових обов'язків працівниками державної організації суворо в рамках нормативно-правового регулювання їх діяльності, досліджував у своїй науковій роботі В. Кисельов [2]. На думку автора психологічні детермінанти антикорупційної поведінки виражаються в наявності у співробітника поваги до правових і соціальних норм, здатності до самоконтролю і відповідальності при прийнятті рішень, що характерно для осіб з високим рівнем розвитку совісності, готовності безкорисливо виконувати свої посадові обов'язки на благо інших громадян (низький рівень егоїзму), неготовності до невиправданого ризику, антикорупційного типу мотивації (мотивації, яка сприяє конформності співробітника по відношенню до законодавства при виконанні встановлених регламентом організації завдань службової діяльності) та антикорупційних ціннісних орієнтацій [2, с.8].

Емпіричним шляхом автор доводить позитивний кореляційний зв'язок між антикорупційною поведінкою і совісністю (чим більш совісним є працівник, тим яскравіше у нього є вираженою антикорупційна поведінка); значущий зворотній кореляційний зв'язок між антикорупційною поведінкою і егоїзмом (чим більш егоїстичним є співробітник, тим менше він схильний до антикорупційної поведінки). Дослідник пише, що для антикорупційної поведінки принципове значення грає переважання мотивації уникнення невдач над мотивацією досягнення успіху; виявляє значущий кореляційний зв'язок між егоїзмом і совісністю: чим більш совісним є співробітник, тим менше у нього розвинений егоїзм [2, с.17]. За допомогою експертної оцінки В. Кисельов